

Секція 9: Педагогічні науки

Гончарук В. В.

*кандидат педагогічних наук, викладач кафедри хімії,
екології та методики їх навчання*

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Стратегічні завдання екологічної освіти молоді у XXI столітті

Формування екологічної культури майбутніх вчителів є однією з центральних і найбільш відповідальних завдань сучасної соціально-філософської теорії і практики. Гармонійні стосунки людини і природи є запорукою життєздатності і здоров'я людської цивілізації. XXI століття, проте, характеризується різким порушенням рівноваги природного середовища, що зумовлюється некерованою науково-технічною діяльністю, хижацьким природокористуванням, забрудненням середовища, неконтрольованим землекористуванням, розширенням рамок урбанізації, порушенням норм експлуатації природних ресурсів, переважанням матеріальних потреб над духовними, відсутністю контролю з боку відповідних державних органів за дотриманням норм природокористування тощо. Причини такого стану довкілля – відсутність сформованого екологічного світогляду людини, недосконалість природоохоронних компетенцій усіх верств населення, недостатність і затеоретизованість екологічного виховання на всіх рівнях освіти і, як результат, складна екологічна криза.

Розв'язання екологічних проблем можливе лише за умов об'єднання зусиль органів державної влади, громадських організацій та закладів освіти, про що зазначається в Стратегії освіти для сталого розвитку (2007 р.), Національній доктрині розвитку освіти (2002 р.), законах України «Про охорону навколишнього природного середовища» (1991 р.), «Про природнозаповідний фонд» (1992 р.);

рішенні Колегії Міністерства освіти і науки України «Про концепцію екологічної освіти в Україні» (2001 р.); Постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку, на 2003–2015 роки» (2003 р.); розпорядженні Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів щодо поліпшення екологічної освіти, виховання населення, стимулювання та пропаганди ощадливого використання води» (2003 р.) та інших нормативно-правових документах.

На сьогодні школа як базовий заклад освіти має забезпечувати достатній рівень екологічних знань та розвиток екологічної свідомості і культури у молоді на основі сучасних критеріїв оцінки взаємовідносин людини й природи. Тісна взаємодія громадських екологічних організацій із загальноосвітніми навчальними закладами необхідна не лише для розвитку дитячого та молодіжного руху в Україні, але й для створення на базі шкіл учнівських екологічних організацій та об'єднань, що є нагальною потребою, запорукою ефективного функціонування учнівського самоврядування, формування у школярів громадянських, організаторських та лідерських якостей. Зазначене засвідчує необхідність урегулювання цієї проблеми на національному рівні та вироблення відповідної стратегії екологічної освіти.

Головними складовими системи екологічної освіти та виховання мають бути її формальна та неформальна частини, які мають спільну мету: виховання еколого-компетентної особистості, яка на основі самостійного мислення і відповідальності здатна не тільки визначити екологічні проблеми, а й шукати оптимальні шляхи їх вирішення [3].

Важливе значення для аналізу змісту екологічної освіти мали методологічні дослідження Г. Білявського, В. Богомолова, В. Добровольського, А. Захлебного, І. Зверєва, Л. Лук'янової, А. Некос, М. Романенка, В. Скребець, О. Трошиної, Р. Фурдуй. Заслужують на увагу і праці Є. Вершиніної, І. Зязюна, О. Кудрявцевої, В. Липицького, Н. Насонкіної, О. Романової, Т. Тимочко, які не тільки визначали

завдання екологічного виховання, але й спробували обґрунтувати специфіку екологічного виховання. Окремо слід виділити наукові праці В. Кутузова, М. Поколодної, які присвячені все ще мало дослідженому аспекту екологічних знань, екологічній діяльності.

Значний інтерес викликають праці Є. Глазунова, В. Горохова, О. Килимника, М. Кисельова, С. Подмазіна, Є. Подольської, М. Тарасенка, А. Челінгарова, які присвячені аналізу системи екологічних цінностей та переконань, екологічній відповідальності, їх ролі в екологізації суспільної свідомості, загалом духовно-світоглядним уявленням. У дослідженнях Р. Амфілда, В. Бореяка, Ю. Бромлея, Н. Маньковської, Є. Марушевського, М. Мойсеева, Л. Сидоренко відображений дуже важливий етико-екологічний аспект.

Роль освіти у формуванні екологічної культури важко переоцінити. Як зазначив відомий італійський еколог А. Траверсо: «У міру того, як наше розуміння взаємовідносин діяльності людини і проблем навколишнього середовища поглиблюється, основні принципи освіти в галузі оточуючого середовища, якщо вони правильно вироблені, можуть цілком стати тим ядром, навколо якого формуватиметься майбутня стратегія суспільної освіти, вона сформує громадян світу з новим світоглядом, з новими настроями, які більше відповідатимуть потребам людства і природи» [4, с. 179].

Екологічна освіта, за визначенням О. Салтовського, це психолого-педагогічний процес впливу на людину, метою якого є формування теоретичного рівня екологічної свідомості, що в систематизованому вигляді відображає різноманітні сторони єдності світу, закономірності діалектичної єдності суспільства та природи, певних знань та практичних навичок раціонального природокористування. Специфіка такого виду освіти полягає в тому, що вона повинна базуватися на принципі «випереджаючого відображення». Тобто у свідомості людини має відбуватися постійна оцінка можливих наслідків втручання в природу як безпосередніх, так і майбутніх. Екологічна освіта покликана

допомогти людині усвідомити причини можливих екологічних змін, підказати шлях їх попередження. Філософія виживання людства спонукає будувати освітній процес з урахуванням загрози для довкілля [2, с. 178].

Згідно з Концепцією екологічної освіти України, ми повинні досягати формування у молоді інформованості та когнітивних способів аналізу взаємовідносин людини і природи, емоційно позитивного ставлення до її охорони та мотиваційних засад активного впливу на навколишнє середовище [1].

Отже, екологічна освіта повинна забезпечувати міждисциплінарний підхід до формування екологічного мислення, що передбачає логічне поєднання й поглиблення системних природних знань; взаємозв'язок краєзнавства, національного і глобального мислення, що сприяє поглибленому розумінню екологічних проблем на різних рівнях; конкретність та об'єктивність знань, умінь та навичок; поєднання високопрофесійних екологічних знань з високоморальними цінностями.

Література:

1. Концепція екологічної освіти України / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2002. № 7. С. 3–23.
2. Салтовський О. І. Основи соціальної екології: курс лекцій. – К.: МАУП, 1997. 168 с.
3. Стратегічні орієнтири розвитку неперервної екологічної освіти у навчальних закладах Чернівецької області: матеріали регіональної наук.-практ. конф. (Чернівці, 22 березня 2012 р.) / Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області, 2012. 312 с.
4. Толстоухов А. В., Хилько М. І. Екобезпечний розвиток: пошуки стратегем. К.: Знання України, 2001. 332 с.